

Een levende Stompe grondwaterslak *Avenionia roberti* Boetters, 1967 in de Maas bij Grevenbicht

Ton van Haaren

A living specimen of *Avenionia roberti* Boetters, 1967 in the river Meuse at Grevenbicht

Summary. On April 30, 2021 a single living specimen of *Avenionia roberti* was collected with a pondnet between stones on the eastern shore of the river Meuse at Grevenbicht, province of Limburg. This is the first observation of this very rare species in the river Meuse, herewith possibly expanding its distribution area.

Fig. 1. De Stompe grondwaterslak van Grevenbicht. Foto T. van Haaren

Inleiding

Rijkswaterstaat Centrale Informatievoorziening (CIV) heeft aan Eurofins AquaSense opdracht verleend om macrofauna-onderzoek te doen in de Maas. Hiervoor zijn eind april 2021 op diverse plekken in het Nederlandse stroomgebied bemonsteringen uitgevoerd, van Eijsden (Zuid-Limburg) tot en met het beneden-rivierengebied. Afhankelijk van de locatie zijn macrofaunamonters genomen middels een macrofaunanet (maaswijdte 500µm), zijn stenen aan de oever afgeborsteld en/of zijn stenenzakken uitgezet. Deze laatste methode, waarbij netten met stenen aan een touw een maand lang in de rivier worden gehangen, heeft tot doel om vast te stellen welke soorten er in die maand de stenen koloniseren. Vaak werd op dezelfde locatie op twee verschillende manieren verzameld. De verzamelde monsters met macrofauna werden in het veld geconserveerd in ethanol en in het lab onder de microscoop uitgezocht.

Een afwijkend slakje

Bij de determinatie van een monster uit de Maas bij Grevenbicht viel tussen de exemplaren van Jenkins' waterhoren (*Potamopyrgus antipodarum*) een slakje op door zijn bleke kleur en stompe top. Het was een levend exemplaar geweest. Het huisje leek nog het meest op dat van de Stompe grondwaterslak, maar vanwege onbekendheid met die soort, het nogal atypische biotoop en de geografische ligging werd een foto van dit exemplaar (fig. 1) voorgelegd aan het Facebook forum van de Nederlandse Malacologische Vereniging en aan Gerard Majoor. Laatstgenoemde werd geraadpleegd omdat hij recent nog exemplaren van de Stompe grondwaterslak had gevonden in het Jekerdal bij Maastricht (Majoor, 2016, 2017). Op basis van de reacties werd bevestigd dat het hier inderdaad ging om een juveniel exemplaar van de Stompe grondwaterslak *Avenionia roberti* Boetters, 1967. De onverwachte vindplaats van deze grondwatersoort ligt zo'n 20-23 km ten noorden van de bekende vindplaatsen in Zuid-Limburg bij Maastricht en Geulhem.

Fig. 2. Thomas van der Stegen aan het werk met een net op de vindplaats bij Grevenbicht. Foto T. van Haaren.

Materiaal

Het enige exemplaar dat werd gevonden werd aangetroffen op de stenige oostoever van de Maas bij Grevenbicht, net ten zuiden van het veer (RD 181.524, 339.121 / Lat 51.0410 Lon 5.7653). Het werd verzameld op 30 april 2021 door met een macrofaunanet over en tussen de stenen te scheppen (fig. 2). Het substraat dat werd bemonsterd bestond voornamelijk uit grote keien en stenen en dat maakte de bemonstering er niet makkelijker op. Omdat zowel de auteur als zijn collega T. van der Stegen het net hebben gehanteerd kan achteraf niet worden vastgesteld wie het slakje daadwerkelijk heeft verzameld.

De macrofauna-soorten die hier veel voorkomen zijn de Slijkhaf *Caenis macrura* (n=2039 exemplaren), de Donaupissebed *Jaera istri* (n=3379), de Ponto-Kaspische vlokreeft *Dikerogammarus villosus* (n=1818) en diverse soorten naide borstelwormen (n=3040). Wat betreft de weekdieren viel de oogst nogal tegen: een enkele Aziatische korfmosse (*Corbicula fluminea*) en een tiental exemplaren van Jenkins' waterhoren. Naast de Stompe grondwaterslak werd ook nog een andere zeer bijzondere grondwatersoort aangetroffen: de Blinde vlokreeft *Niphargus* spec., hetgeen de schijnbaar atypische vindplaats van de Stompe grondwaterslak in een ander daglicht stelt. De Blinde vlokreeft is net als de Stompe grondwaterslak gebonden aan grondwater en wordt maar zelden in het oppervlaktewater gevonden. Notenboom & De Winter (1983) vonden de Stompe grondwaterslak bij Geulhem eveneens tezamen met de Blinde vlokreeft. En ook in het Jekerdal werd de Blinde vlokreeft in 2015 in het kwelwater gevonden (persoonlijke mededeling Stef Keulen, fig. 3).

De theorieën over het voorkomen van beide soorten bij Grevenbicht in de Maas zijn dat 1) de soorten door grote kweldruk van

Fig. 3. Blinde vlokreeft *Niphargus* spec., op drie plaatsen samen aangetroffen met de Stompe grondwaterslak. Foto: Stef Keulen.

uit het grondwater in het oppervlaktewater worden 'geduwd' of 2) dat in het voorjaar de temperatuur van het Maaswater nog zo laag is dat de omstandigheden voor beide soorten enigszins vergelijkbaar zijn met die van grondwater. Misschien migreren deze soorten dan tussen het grond- en het oppervlaktewater.

Verspreiding

De Stompe grondwaterslak heeft in Europa een beperkte verspreiding en is alleen bekend uit kleine gebieden in Nederland en Duitsland (Gloër, 2002). Uit Nederland is de soort bekend uit grondwater in het dal van de Geul bij Geulhem (Notenboom & De Winter, 1983) en uit kwelwater in het dal van de Jeker (Majoer, 2016, 2017). Het is echter, gelet op de vondst van de Blinde vlokreeft, ook mogelijk dat de Stompe grondwaterslak van nature in de Maas bij Grevenbicht voorkomt en niet vanuit het bekende verspreidingsgebied naar de vindplaats is gespoeld. Het is dus zeer wel denkbaar dat de Stompe grondwaterslak een groter verspreidingsgebied kent in het stroomgebied van de Maas dan tot dusver bekend.

Dankwoord

Grote dank gaan uit aan mijn collega's Thomas van der Stegen voor het veldwerk en naar Sandra Redeker en Rianna Vlierboom die de eerste determinatie verrichtten. Dank ook aan Stef Keulen voor zijn foto van de Blinde vlokreeft. Verder hielp mijn zoon Mees mij bij het verbeteren van de foto van de Stompe grondwaterslak. Rijkswaterstaat CIV gaf toestemming om de waarneming te publiceren, waarvoor dank.

Geraadpleegde bronnen

- GLOËR, P., 2002. Die Süßwassergastropoden Nord- und Mitteleuropas. – Conchbooks, Hackenheim.
- MAJOER, G., 2016. De Stompe grondwaterslak *Avenionia roberti* Boeters, 1967 na 69 jaar teruggevonden in het Jekerdal in Maastricht. – Spirula 406: 23-25.
- MAJOER, G. 2017. De Stompe grondwaterslak *Avenionia roberti* Boeters, 1967 in het Jekerdal, met de begeleidende molluskenfauna. – Spirula 411: 21-25.
- NOTENBOOM, J. & A.J. DE WINTER, 1983. *Avenionia brevis roberti* Boeters (Prosobranchia, Hydrobiidae) in the Netherlands, with notes on its habitat. – Basteria 47(5/6): 149-153.

Adres van de auteur
tonvanhaaren@eurofins.com